

ÖZ

Yazar	: Fatih BAŞKAPAN
Üniversite	: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Türkoloji
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: xxii + 135
Mezuniyet Tarihi	: 29.12.2017
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Mehmet AYDIN

KIRGIZİSTAN'DA YAŞAYAN KARAÇAY TÜRKLERİNİN DİL TERCİHLERİ, SÜRDÜRÜMLERİ, TUTUMLARI VE ETNİK DİLSEL CANLILIKLARI

Kırgızistan'da, 2009 yılında yapılan en son nüfus sayımı verilerine göre 1731 Karaçay Türkü yaşamaktadır. Sayıları az olan ve aile dışında dillerini öğrenebilecekleri herhangi bir eğitim kurumu ya da kurs da bulunmayan bu topluluğun dil canlılıkları her geçen gün azalmakta ve yok olmaya yüz tutmaktadır. Kırgızistan'daki Karaçayların dili orta yaş üstü Karaçaylar tarafından bir ölçüde ev içinde ve topluluk arasında sürdürülmektedir. Ancak genç kuşaklara yeterince aktarılamayan Karaçay Türkçesinin kritik eşikte olduğu söylenebilir.

Bu sebeple, çalışmada Kırgızistan'da yaşayan Karaçay Türklerinin dil kullanımları, kişisel ve duygusal etkinliklerindeki dil tercihleri ve Karaçay Türkçesi, Kırgız Türkçesi ve Rusçaya yönelik dil tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın yapılmasının asıl amacı, gerek Karaçay Türklerine gerekse Kırgızistan'da yaşayan azınlık konumundaki diğer Türk topluluklarına yönelik böyle bir çalışmanın bu güne kadar yapılmamış olmasıdır.

Bu amaçla, Başta Karaçayların büyük çoğunluğunun yaşadığı Çüy Bölgesi olmak üzere Kırgızistan'da Karaçay Türklerinin yaşadıkları yerleşim bölgeleri araştırma sahası olarak belirlenmiş, bu bölgelere gidilerek örneklemdeki kişilere anket bizzat uygulanmıştır. Sormacayı uygulamak için yapılan görüşme ve yapılan ev ziyaretlerinin büyük büyük çoğunluğuna Karaçayların tek sivil toplum örgütü konumundaki “Ata

Curt” derneğinin başkanı Zuhra ŞIDAKOVA ya bizzat eşlik etmiş ya da gidilen yerleşim yerindeki dernek temsilcileri aracılığıyla ziyaret gerçekleştirilmiştir. Böylece anket soruları cevaplandırılırken yaşanması muhtemel çeşitli tedirginliklerin de önüne geçilmiştir.

Çalışma esas itibariyle tarama tekniğine dayalı betimsel bir araştırmadır. Bu çalışmada 89’u kadın, 53’ü erkek olmak üzere farklı yaş ve meslek gruplarından toplam 142 kişi, katılımcı grubu olarak araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Bu çalışmadaki veriler, Yağmur (1997, 1999, 2003) tarafından geliştirilen Dil Kullanımı ve Dil Tercihi Sormacası (Language Use-Choice Questionnaire) ile Bourhis, Giles ve Rosenthal (1981) tarafından geliştirilen Öznel Etnikdilsel Canlılık Sormacası (Subjective Ethnolinguistic Vitality) temelinde düzenlenen ve Yalınkılıç (2003) tarafından hazırlanan doktora tezinde kullanılan anket esas alınarak toplanmıştır.

Araştırma bulguları, Karaçay Türkçesinin Kırgızistan’da yaşayan Karaçaylar arasında etkinliğini yitirmeye başladığını ve dil canlılık algısının katılımcıların dil davranışlarına Karaçay Türkçesi aleyhine yansıdığını göstermiştir. Bu durum, Kırgızistan’da konuşulan Karaçay Türkçesinin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Karaçay, Karaçay Türkçesi, Kırgızistan, dil tutumu, dil durumu

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Даярдаган	: Фатих БАШКАПАН
Университет	: Кыргыз-Түрк «Манас» университети
Багыты	: Түркология
Иштин даражасы	: магистрдик диссертация
Беттердин саны	: xxii + 135
Бүтүргөн жылы	: 29.12.2017
Илимий жетекчиси	: ф. и. д., проф. Мехмет Айдын

КЫРГЫЗСТАНДА ЖАШАГАН КАРАЧАЙЛАР КОЛДОНГОН ТИЛДЕР, КОЛДОНУУ ЧӨЙРӨСҮ, ТИЛГЕ КӨЗ КАРАШТАРЫ ЖАНА ЭТНИКАЛЫК ТИЛДИН ЖАШАШЫ

Кыргызстанда 2009-жылы өткөрүлгөн эң акыркы калктын саны статистикасы боюнча 1731 карачай түрктөрү жашагандыгы белгилүү болгон. Сандары аз болгон жана үй-бүлөдөн тышкары өз тилини үйрөнө турган кандайдыр бир билим берүү мекемеси же курсу болбогон бул коомдун тил жигердүүлүгү күн өткөн сайын азайууда жана жок болуп кетүү коркунучунда турат. Кыргызстандагы карачайлардын тили орто жаштан жогору болгон карачайлар тарабынан бир нече деңгээлде үй-бүлөдө жана коом арасында колдонулганын көрүүгө болот. Бирок жаш муундарга жеткиликтүү деңгээлде берилбеген карачай түркчөсүнүн критикалык абалда экенин айтуу мүмкүн.

Ушундай себептен улум изилдөөдө Кыргызстанда жашаган карачай түрктөрүнүн тил колдонуусу адамдык жана сезимтал иш-аракеттериндеги тил тандоолору жана алардын карачай түркчөсү, кыргызча жана орусчага болгон көзкараштары ортосундагы байланыштары изилденди. Бул изилдөөнүн ишке ашуусунун негизги максаты карачай түрктөрү, ошондой эле Кыргызстанда жашаган аз сандагы башка түрк коомдору боюнча мындай изилдөө ишинин бүгүнкүгө чейин жасалбагандыгы болуп эсептелет.

Бул максат аркылуу карачайлар көп жашаган аймак Чүйдөн баштап, Кыргызстанда карачай түрктөрү жашаган аймактар изилдөө чөлкөмү катары белгиленип, бул чөлкөмгө барып, мисалда келтирилген адамдардан жекече анкета

алынган. Сурамжалоону жүзөгө ашыруу үчүн жасалган жолугуу жана үй-үйлөрдү кыдыруу иштери карачайлардын жалгыз элдик коомдук уюму болгон “Ата-Журт” уюмунун жетекчиси Зухра Шыдакованын жеке өзүнүн катышуусу менен жана ошол изилдөө жүргүзүү үчүн барылган чөлкөмдөрдөгү бул уюмдун өкулдөрүнүн жардамы менен жүзөгө ашырылды. Ошентип анкета сурамжалоолору бул учурда ортого чыгышы мүмкүн болгон ар кандай коркунучтарга карабай жасалгандыгын айтууга болот.

Бул изилдөө иши негизинен тандап алуу ыкмасына таянган сыпаттама түрүндөгү изилдөө иши болуп эсептелет. Бул изилдөө ишинде 89у кыз, 53ү эркек ар кадай жаш жана кесип өзгөчөлүктөрүндөгү топтордон 142 киши катышуучу тобу болуп, изилдөөнүн мисалдарын түздү.

Бул изилдөөдөгү маалыматтар Ямур (1997, 1999, 2003) тарабынан өнүктүрүлгөн “Тил Колдонулушу жана тил тандоосун сурамжалоо” (Language Use-Choice Questionnaire) менен Боурхис, Гилес жана Росентхал (1981) тарабынан өнүктүрүлгөн “Субъективдүү этникалык тилдик жигердүүлүк сурамжалоосу” (Subjective Ethnolinguistic Vitality) негизинде топтолду жана Ялыкылыч (2003) тарабынан даярдалган докторлук ишинде колдонулган анкета негизги катары колдонулду.

Изилдөөдөн алынган табылгалар карачай түркчөсүнүн Кыргызстанда жашаган карачайлар арасында таасирдүүлүгүн жогото баштагандыгын жана тилдик жигердүүлүк түшүнүгүнүн катышуучулардын тилдик мамилелери карачай түркчөсүнө каршы чагылганын көрсөтүүдө. Бул абал Кыргызстанда колдонулган карачай түркчөсүнүн жок болуп кетүү коркунучу бар экендигинен кабар берет.

Ачкыч сөздөр: карачай, карачай түркчөсү, кыргызстан, тилди алып жүрүү

АБСТРАКТ

Автор	: Фатих Башкапан
Университет	: Кыргызско-Турецкий университет “Манас”
Направление	: тюркология
Тип диссертации	: магистерская диссертация
Количество страниц	: ххп + 135
Год окончания	: 29.12.2017
Научный руководитель	: д. ф. н., проф. Мехмет Айдын

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЯЗЫКА, ЯЗЫКОВОЙ ВЫБОР, ОТНОШЕНИЕ К ЯЗЫКУ И УПОТРЕБЛЕНИЕ ЭТНИЧЕСКОГО ЯЗЫКА КАРАЧАЕВЦАМИ, ЖИВУЩИМИ НА ТЕРРИТОРИИ КЫРГЫЗСТАНА

Согласно последним данным переписи населения от 2009 года, на территории Кыргызстана проживают 1731 карачаевцев. Языковая жизнеспособность у этой малочисленной общины, не имеющей какого-либо образовательного учреждения или курсов по изучению родного языка за пределами семьи, уменьшается с каждым днем и находится под угрозой вымирания. В Кыргызстане на карачаевском языке говорят карачаевцы старше среднего возраста, чаще всего внутри семьи и в обществе. Однако, язык находится в критическом состоянии, из-за того, что недостаточно передан молодому поколению.

По этой причине, в настоящей работе был рассмотрен вопрос применения карачаевцами родного языка в Кыргызстане, языковые предпочтения в личных и эмоциональных выражениях, а также связь между языковой позицией карачаевского, кыргызского и русского языков. Главная цель настоящего исследования заключается в том, что до сегодняшнего дня не проводились исследования, касательно малочисленных общин, будь то карачаевцы, или другие народности, проживающие на территории Кыргызстана.

В этих целях, территорией исследования была выбрана местность проживания основной массы карачаевцев в Чуйской области Кыргызстана, где мы лично провели анкетирование среди жителей. Встреча и знакомство с жителями осуществилось благодаря помощи, оказанной главой единственной ассоциации карачаевцев, неправительственной организации «Ата-Журт» Зухрой Шидаковой, а также при помощи других представителей ассоциаций этой местности. Таким образом, пока проводилось анкетирование, были высказаны различные опасения.

Настоящая работа опирается на исследовательскую технику и является описательным исследованием. Мы выбрали группу участников, состоящую из 89 женщин и 53 мужчин разного возраста и разной профессии, в общем количестве 142 человека, которые послужили примером настоящего исследования.

Данные настоящего исследования были собраны на основе анкеты, разработанной и использованной в диссертационной работе Ялынкылыча (Yalınkılıç) (2003), благодаря исследованиям Ягмур (Yağmur) (1997, 1999, 2003) под названием «Применение языка и анкетирование по вопросам языкового предпочтения» (Language Use-Choice Questionnaire), а также работам Бургиса, Гилса и Розенталя (1981) «Субъективная этнолингвистическая жизнеспособность» (Subjective Ethnolinguistic Vitality).

Открытия, сделанные в настоящем исследовании показали, что карачаевский язык, используемый карачаевцами, проживающими на территории Кыргызстана, теряет свою активность среди носителей языка и понятие жизнеспособности языка сказывается не в пользу карачаевского языка. Это обстоятельство, показывает, что карачаевский язык в Кыргызстане на грани исчезновения.

Ключевые слова: карачай, карачаевцы, карачаевский язык, Кыргызстан, языковая ситуация

ABSTRACT

Author	: Fatih BAŞKAPAN
University	: Kyrgyz-Turkish Manas University
Department	: Turkology
Type of thesis	: Master's Thesis
Number of Pages	: xxii + 135
Graduation Date	: 29.12.2017
Supervisor	: PhD. Prof. Mehmet AYDIN

Language Preferences, Maintenance, Attitudes and Ethnical Linguistic Vitality of Karachay Turks Who Live In Kyrgyzstan

According to the latest census in 2009, 1731 Karachai Turks are living in Kyrgyzstan. There are no educational centers or courses where they can learn their language except their families, the number of which is not high either. Therefore language vitality of this community is decreasing day by day and even can disappear. The language of the Karachais in Kyrgyzstan is maintained by the Karachais over the middle ages to some extent within the house and among the community. However, it can be said that the Karachai Turkic, which can not be sufficiently transferred to younger generations, is at the critical threshold. For this reason, the relationship between language use of Karachai Turks living in Kyrgyzstan, language preferences in personal and emotional activities, and language attitudes toward Karachai Turkic, Kyrgyz Turkic and Russian have been studied in this paper. The main purpose of the research is that such a study has not been conducted on Karachai Turks or other Turkic communities in Kyrgyzstan yet. For this purpose, the settlement areas of the Karachai Turks in Kyrgyzstan, mainly the Chui region inhabited by the majority of the Karachai people, were designated as the research area, and the survey was applied to the people in these regions. In order to implement the questionnaire and visit homes, the only non-governmental organization in Karachai accompanied the chairman of 'Ata-Dzhurt', Zuhra Shydakova, or visited via the representatives of the association in the settlement.

Thus, various anxieties that might have been occurred while answering the survey questions have been avoided.

The study is essentially a descriptive study based on screening technique. In this study, a total of 142 people from different ages and professions, 89 female and 53 male, have formed a sample of the research group. The data in this study is based on the questionnaire used in the doctoral dissertation prepared by Yalınkılıç (2003) and in the framework of Language Use-Choice Questionnaire developed by Yağmur (1997, 1999, 2003) and the Subjective Ethnolinguistic Vitality developed by Bourhis, Giles and Rosenthal (1981). The findings of the research show that Karachai Turkic began to lose its effectiveness among the Karachais living in Kyrgyzstan and that the perception of language vitality reflected the participants' language behaviors against Karachai Turkic. This shows that the Karachai Turkic spoken in Kyrgyzstan is in danger of extinction.

Key Words: Karachais, Karachai Turks, Karachay language, Language preferences